

Den katolske kirke og liberalt demokrati
Bernt Torvild Oftestad
Kolofon, 2015
283 sider

Anmeldt af **Steffen Laursen**

Bernt Torvild Oftestads *Den katolske kirke og liberalt demokrati* skildrer den katolske kirkes forhold til demokratiske og liberale idéer, siden disse begyndte at gøre sig gældende i Europa efter den franske revolution. Dette gør Oftestad gennem en kirke- og idéhistorisk fremstilling af udviklingen i den katolske kirke og Europa, der primært består af en læsning af de relevante officielle kirkelige dokumenter.

Det kirkehistoriske synes hovedsageligt at interessere Oftestad, fordi det kan give os indsigt i det, som er hans egentlige anliggende, nemlig hvilke principper der til alle tider har styret den katolske kirkes bedømmelse af politiske systemer. Det er med andre ord en »kontinuitetens hermeneutik«, der kendetegner eksempelvis Oftestads forståelse af den katolske kirkes lære før og efter Andet Vatikanerkoncil. Således viser han, hvordan den katolske kirkes praksis både udspringer af, og til tider kolliderer med dens idealforestilling om det kristne samfund og om

dens egen rolle heri. For rigtigt at forstå den katolske kirkes syn på disse ting laver Oftestad en form for parallel idéhistorie, som skildrer både den katolske og den verdslige tænkning. Samtidig er den katolske kirke og dens paver i høj grad afbildet som politiske aktører, der handler med skiftende grad af politisk tæft og held.

Den tid, som bogen skildrer, falder overordnet set i tre faser. Den begynder med tiden omkring den franske revolution, hvor den katolske kirke resolut afviste de nye tanker som i grundlæggende strid med den katolske statsopfattelse. Kirken skulle være fri fra verdslig indblanding, og den skulle være den verdslige øvrigheds samvittighed. Kongen skulle være underordnet kirken, ikke omvendt, og tanken om en sekulær stat var et udtryk for indifferentisme og skepticisme. Den katolske kirke kom altså til at stå som en meget klar modstander af både demokratiet og menneskerettighederne. Men Oftestad påpeger, at det er en de-

mokrati- og menneskerettighedsforståelse, som er noget mere radikal end de tanker, den katolske kirke senere må forholde sig til. »Sekulær stat« indebærer, at biskopper skulle vælges demokratisk. »Menneskerettigheder« betød, at menneskets egenbestemmelse, ikke Guds skabervilje, var det ultimative udgangspunkt for retfærdigheden og etikken. Den katolske kirke erkendte hurtigt, at idealforestillingen om den katolske stat ikke kunne realiseres, og søgte i stedet at indgå kompromisser med verdslige myndigheder for at sikre sin egen retssikkerhed og holde den værste sekularisme stangen.

Under den anden fase, fra slutningen af 1870'erne og frem til anden verdenskrigs slutning, forsøgte den katolske kirke, særligt under pave Leo XIII aktivt at korrigere samfundets vildfarelse ved at tilbyde sin egen lære og filosofi som et alternativ til de herskende verdslige filosofier. Thomas Aquinas gjordes officielt til grundlag for al katolsk filosofi og teologi, og kirkens »kulturdiakonale« program bestod groft sagt i, at også det øvrige samfund skulle lære at anerkende thomismen som begyndelsespunkt for al god tænkning. I verden fandtes den falske filosofi om Gud, menneske og samfund: deisme, liberalisme og sekularisme. I den katolske kirke, derimod, fandtes den sande filosofi: thomismen og naturretten.

Tredje fase er efterkrigstiden og frem til i dag, hvor »menneskerettigheder« bliver en naturlig del af den katolske kirkes vokabular, eksemplificeret stærkest ved det andet vaticanerkoncil og paverne Johannes Paul II og Benedict XVI. På lignende måde åbnede den katolske kirke på mange andre

måder op for, dog i modereret form, at anerkende og adoptere tanker fra den liberale og demokratiske tænkning, og således indgå i en dialog med det omgivende samfund. Det leontinske program, hvor den katolske kirkes filosofi var et alternativt system, syntes at have meget lille overbevisningskraft. I stedet så den katolske kirke en ny rolle i det moderne samfund som *dialogpartner*, der kunne tilbyde sit eget perspektiv, ikke som et alternativ, men som et korrektiv til den sekulære tale om retfærdighed, frihed og menneskerettigheder. Det var muligt, ikke mindst fordi den sekulære tænkning om eksempelvis menneskerettigheder havde ændret karakter efter krigen. Efterkrigstidens menneskerettigheder var snarere et værn mod ideologernes grusomheder end et revolutionært våben vendt mod fyrster og gejstlige. Menneskerettighederne blev hos Johannes Paul II og Benedict XVI formuleret i en særlige syntese af naturret og personalisme (som Oftestad, efter min mening lidt fejlagtigt, blot betegner som personalisme), hvor de blev begrundet i gudbilledligheden, og altså ultimativt stadig i Gud, men sekundært i mennesket. Både Johannes Paul II og Benedict XVI's pontifikater er således fyldt med kultur- og sekularismekritik, men i en helt anden form end hos 1800-tallets paver.

Det lykkes meget fint for Oftestad at vise kontinuiteten i den katolske kirkes tænkning gennem de tre faser; hvordan den med udgangspunkt i de samme principper modnes i takt med, at også omverdenen ændrer sig, og han ender da også med at konkludere, at den katolske kirke har været tro over

for sit politisk-etiske arvegods. Men hvis min forståelse af Oftestads formål med *Den katolske kirke og liberalt demokrati* er korrekt, er der en enkelt ting man kunne savne. For mens bogen er en udmærket kirkehistorisk indføring i emnet, formår den dog ikke helt at give en tilfredsstillende *dogmatisk* indføring.

Når eksempelvis det beskrives, hvordan Johannes Paul II og Benedict XVI taler om den katolske kirkes morallære på en personalistisk snarere end en naturretslig baggrund, må læseren spørge sig selv, om dette betyder, at personalismen vitterligt er blevet en del af den katolske kirkes morallære. Og i givet fald hvad det betyder? Et tilsvarende problem opstår i spørgsmålet om menneskerettighederne. Er der tale om pragmatisme, om en ny skole inden for den katolske kirke, eller om en ny autoritativ lære med samme officielle anerkendelse som thomismen havde fået i 1879?

Eller er der, når Johannes Paul II *Evangelium Vitae* og *Gaudium et Spes* afviser dødsstraf (s. 186), tale om et absolut etisk forbud, som er bindende for alle katolikker på linje med forbuddet mod abort? Det er det indtryk man får af Oftestads fremstilling, og det bliver ikke bedre af, at afsnittet har titlen *Autoritativ katolsk lære*. Kardinal Ratzinger præciserede som præfekt for Troslærekongregationen i 2004, at det i sidstnævnte spørgsmål i hvert fald

ikke er tilfældet: »There may be a legitimate diversity of opinion even among Catholics about [...] applying the death penalty, but not however with regard to abortion and euthanasia.« (§3 2004 Ratzinger, J., *Worthiness to Receive Holy Communion: General Principles* www.ewtn.com/library/CURIA/cd-fworthycom.HTM). Er noget lignende tilfældet i spørgsmålet om personalisme og menneskerettigheder? Eller hører de til en anden kategori af autoritativ katolsk lære?

Oftestad har som en forudsætning for bogen at »Hva som repræsentativt og autoritativt udtrykker Kirkens teologiske lære og filosofi, er i en katolsk kontekst rimelig klart. Det er hva *magisteriet* står for og gør gjelende i sine læreavgjørelser, dokumenter, og tekster, særlig i de pavelige *encyclikaer*« (s. 27). Derfor er det ærgerligt, at det hos Oftestad selv er en smule uklart, hvad der rent faktisk er autoritativ lære, og at der ikke skelnes mellem grader af autoritativitet, og navnlig mellem reformerbar og ureformerbar lære, sådan som Magisteriet også selv gør (jf. *Donum Veritatis*). Dette gør værket lidt mangelfuldt, hvis man har en dogmatisk, snarere end en kirkehistorisk interesse.

Det ændrer dog ikke ved, at bogen i øvrigt er en velstruktureret, overskuelig og indsigtfuld fremstilling af forholdet mellem den katolske kirke og det liberale demokrati.